Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausunto asiassa U 2/2021 vp: Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta

Lähtökohdat

Komissio antoi 15.12.2020 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta (KOM(2020) 825 lopullinen). Voimassa oleva sähköistä kaupankäyntiä koskeva direktiivi (2000/31/EC) on yli 20 vuotta vanha ja toimintaympäristön muuttuminen on luonut tarpeen sääntelyn päivittämiselle.

Kysymyksessä olevan sääntelyn tavoitteena on edistää digitaalisten sisämarkkinoiden toimintaa ja erityisesti ns. välittäjäpalveluiden tarjontaa. Lisäksi pyritään laatimaan puitteet turvalliselle, ennakoitavalle ja luotettavalle verkkoympäristölle, jossa myös käyttäjien EU:n perusoikeuskirjan takaamia perusoikeuksia suojellaan tehokkaasti. Tavoitteena on edistää käyttäjien ja kuluttajien turvallisuutta verkossa mm. luomalla keinoja, joilla voidaan poistaa laitonta sisältöä sekä suojella käyttäjien sananvapautta. Sähköisestä kaupankäynnistä annetun direktiivin vastuuvapaussäännökset siirrettäisiin ehdotettuun digipalveluasetukseen ja lisättäisiin palveluntarjoajien huolellisuusvelvollisuuksia. Ehdotettu sääntely vahvistaisi verkkoalustojen julkista valvontaa.

Tarkastelen lausunnossani asiaa omasta asiantuntemuksestani käsin eli viestintäoikeuden professorina. Keskityn siten erityisesti sananvapautta sekä yksityiselämän ja kunnian suojaa koskevaan arviointiin.

Vastuun arvioinnin lähtökohdat

Asetusehdotuksessa sekä valtioneuvoston kirjelmässä on useita välityspalveluntarjoajien vastuuseen ja sen toteuttamiseen liittyviä näkökohtia, joten totean aluksi vastuun lähtökohdista lyhyesti seuraavan:

PL 22 §:n mukaan valtiolla on velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä tarkoittaa sekä velvollisuutta pidättäytyä loukkaamasta kansalaisten perusoikeuksia että velvollisuutta näiden oikeuksien turvaamiseen positiivisin toimenpitein. Useat tässä asetusehdotuksessa tarkoitetut perus- ja ihmisoikeudet on suojattu sekä Suomen perustuslaissa, Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa.

Suomessa ei ole lähtökohtaisesti säädetty välityspalveluiden tarjoajalle eikä myöskään sisältöä tarjoavien alustojen tai muiden sosiaalisen median sivustojen ylläpitäjälle yleistä velvollisuutta monitoroida sisältöä tai poistaa laitonta sisältöä. Tällaisen velvoitteen olemassaolo ratkaistaan voimassa olevien lakien, kuten esimerkiksi rikos- ja vahingonkorvauslain mukaan ratkaisemalla, soveltuuko tilanteeseen jokin vastuun perustava rikoslain säännös, tai onko tilanteessa ollut

kysymyksessä vahingonkorvausvastuun perustava toimintavelvollisuus. Lähtökohtaisesti laiminlyönti poistaa toisten julkaisemaa laitonta sisältöä ei johda rikos- tai korvausvastuuseen.

> Esimerkiksi kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan rikoksen[1] (RL 11:10 ja törkeä tekomuoto RL 11:10a) sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan (RL 17:18, törkeä tekomuoto 17:18a) kuvan levittämisen[2] osalta rikosten tunnusmerkistöissä on nimenomaan säädetty tällaisen aineiston saatavilla pitäminen rangaistavaksi, joten toimimisvelvollisuus perustuu suoraan rikoslain asianomaiseen kriminalisointiin. Näissäkin rikoksissa rikosvastuu edellyttää tahallisuutta eli vastuu ei voi syntyä

---

[1] Säännös kuuluu: ”Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai *pitää yleisön saatavilla* tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

[2] Säännös kuuluu: ”Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, *pitää saatavilla*, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään

1) lasta,

2) väkivaltaa tai

3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.
(20.5.2011/540)
Yritys on rangaistava.

Mitä 17 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatallennetta.

Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lapsi on tosiasiallisesti ollut sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan toiminnan kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lapsi on sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan toiminnan kohteena. Todellisuuspohjaisen ja todenmukaisen määritelmiä sovelletaan vastaavasti 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. (20.5.2011/540)”

esimerkiksi silloin, kun sivuston ylläpitäjän ei voida osoittaa olleen tietoinen tällaisen sisällön olemassaolosta.

Esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä (RL 24:8 ja RL 24:8a) ja kunnianloukkausta (RL 24:9 ja 24:10) koskevien rikosten osalta tunnusmerkistön toteuttavan aineiston saatavilla pitämistä ei ole säädetty rangaistavaksi, eikä oikeuskäytännössä tiettävästi ole testattu, voisiko kumpikaan näistä rikoksista syntyä ns. epävarsinaisena laiminlyöntirikoksena. Näiden rikosten osalta osalta voimassa olevaa oikeustilaa puoltaa se, että sisällön rikollisuus e välttämättä ole itse viestistä tai kuvasta havaittavissa, koska esimerkiksi suostumuksen olemassaolo tai asianomaisen oma aikaisempi käyttäytyminen voi vaikuttaa asiaan. Tällaisen aineiston suhteen ei aina ole tuomioistuimessakaan helppo ratkaista, onko kysymyksessä rikos vai kuuluuko ilmaisu oikeutetun sananvapauden käyttämisen piiriin esimerkiksi suostumuksen, tiedon yhteiskunnallisen merkityksen, asianosaisten välisen aiemman keskustelutavan ja asiayhteyden taikka viestin mahdollisen todenperäisyyden vuoksi. Tällaisten sisältöjen osalta palstanpitäjän pitkälle menevä velvollisuus selvittää viestin lainmukaisuutta ja sen tueksi esitettyjä perusteita tarkoittaisi sitä, että tiedonkulku hidastuisi ja monessa tilanteessa estyisi kokonaan, koska ylläpitäjän olisi helpompaa poistaa vähänkään epäilyttävä sisältö kuin ryhtyä arvioimaan sen laillisuutta – johon useissa tapauksissa tarvitaan lisäksi todisteita ja todistajia. Tällaista velvollisuutta toki ei ole asetusehdotuksessa esitettykään.

Edellä kuvattu sananvapauden käyttämisen kannalta perusteltu menettely on kuitenkin johtanut siihen, että esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedonlevittämisen ja kunnianloukkausten uhrit ovat olleet hyvin heikossa asemassa, kun heitä loukkaavan laittoman sisällön poistaminen on edellyttänyt oikeudenkäyntiä, jossa sisällön lainvastaisuus todetaan. Vastaajan löytyminen taas on usein vaikeaa tai jopa mahdotonta, koska anonyymin ilmaisun oikeuden vuoksi viestin, kuvan tai videon lähettäjää ei välttämättä saada selville. Käynnissä olevan tutkimusprojektimme alustavana tutkimustuloksena näyttää olevan, että asianomistajan kannalta tämänkaltaisten juttujen esitutkinta suoritetaan vain harvoin loppuun ja päätyy sitäkin harvemmin tuomioistuimen arvioitavaksi. Näistä syistä välityspalveluntarjoajien nykyistä suurempaa toimimisvelvollisuutta voitaisiin pitää perusteltuna.

Toisena lähtökohtana on otettava huomioon, että erilaisilla digitaalisilla palveluilla on ihmisille, kuluttajille ja palveluntarjoajille erittäin suuri merkitys. Niiden kautta toteutetaan sekä sananvapauteen kuuluvaa oikeutta levittää ja vastaanottaa tietoa kuin myös perustuslain 18 §:ssä turvattua elinkeinonvapautta. Sosiaalisen median tilin poistamisella voi olla asianomaiselle suuret taloudelliset vaikutukset, jos hänellä on paljon seuraajia ja sen vuoksi suuret mainostulot. Tämä liittyy myös perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuudensuojaan. Tilin poistaminen voi viedä koko historian mennessään ja se voi vaikuttaa asianomaisen henkiseen hyvinvointiin paljon. Tähän mennessä ei ole ollut kovin hyvin toimivia mekanismeja aiheettomasti (esimerkiksi tekoälyn virheellisesti ohjaamana) poistetun sosiaalisen median tilin palauttamiseksi. Samalla on kuitenkin huomattava, että sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena ei varsinaisesti takaa kenellekään oikeutta ilmaista itseään tai mielipiteitään juuri tietyssä kanavassa. Esimerkiksi blogin ylläpitäjän ei tarvitse julkaista kaikkia blogiin lähetettyjä mielipiteitä, vaan asianomainen voi saattaa ne julki toisella kanavalla, jos ne eivät pääse läpi ensisijaisessa kohdekanavassa. Toisaalta suurilla somejäteillä, kuten Twitter ja Facebook, on niin suuri merkitys, että jos esimerkiksi poliitikon pääsy näihin kanaviin estetään, hänen voi olla hyvin vaikea tavoittaa äänestäjiä ja saada julki mielipiteensä. Sama

koskee sitä, jos Google päättää olla näyttämättä jotakuta henkilöä hakutuloksissa. Näiden alustojen suuren merkityksen vuoksi on tärkeää, että käytännöt ovat yhdenmukaiset ja syrjimättömät, vaikka liiketoiminnanharjoittajat saavatkin lähtökohtaisesti määritellä käyttöehtonsa itse.

Asetusehdotuksen 6 artiklan mukaista ehdotusta siitä, että ”Välityspalvelujen tarjoajia ei voida katsoa soveltumattomiksi 3, 4 ja 5 artiklassa tarkoitettuihin vastuuvapautuksiin pelkästään sen vuoksi, että ne suorittavat vapaaehtoisia oma-aloitteisia tutkimuksia tai muita toimia, joiden tarkoituksena on havaita, tunnistaa ja poistaa laitonta sisältöä tai estää pääsy siihen, taikka toteuttavat tarvittavat toimenpiteet noudattaakseen unionin lainsäädännön vaatimuksia, mukaan lukien tässä asetuksessa säädetyt vaatimukset.” voidaan pitää kannatettavana, kuten myös 7 artiklaa, jonka mukaa välityspalvelun tarjoajille ei pitäisi asettaa yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään tai tallentamiaan tietoja tai selvittää laittoman toiminnan olemassaoloa.

Ehdotetun sääntelyn soveltamisala

Ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan kuuluu asetusehdotuksen 1 artiklan mukaan laaja joukko välityspalveluita, mutta asetusta ei sovellettaisi ”palveluihin, jotka eivät ole välityspalveluja, eikä tällaisille palveluille asetettuihin vaatimuksiin, riippumatta siitä, tarjotaanko palvelua välityspalvelun kautta”. U-kirjelmän mukaan asetus ei soveltuisi alustan kautta tarjottaviin palveluihin (kuten esimerkiksi majoitus- tai kuljetuspalvelu). Kuluttajille ja kansalaisille voi jäädä hyvin epäselväksi, minkälaisiin palveluihin asetusta sovelletaan, joten soveltamisalaa olisi hyvä täsmentää. Samalla tulee tarkastella sitä, että välityspalveluiden vastuu ei kasvaisi suuremmaksi kuin itse sisältöpalveluiden tarjoajan vastuu.

Yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä yksityiselämän suoja (ml. kunnian suoja)

Valtioneuvoston kirjelmässä katsotaan, että asetusehdotus ”ehkäisee tiettyihin ryhmiin kohdistuvaa syrjintää poistamalla verkosta sellaista laitonta sisältöä, joka voidaan pitää esimerkiksi kehottamisena syrjintään”. Tässä kohden on huomattava, että esimerkiksi kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevassa rikoslain säännöksessä (RL 11:10 ja törkeä tekomuoto RL 11:10a) säädetään rangaistavaksi myös kiihottamisrikoksessa tarkoitetun aineiston saatavilla pitäminen. Säännöksen tarkoituksena oli nimenomaan laajentaa rangaistavuus koskemaan myös tunnusmerkistön toteuttavan aineiston saatavilla pitämistä.

Valtioneuvoston kirjelmän mukaan asetusehdotus ja erityisesti siinä ehdotettu ilmoitusmenettely parantaa verkkorikosten uhrien asemaa. Tämä on totta, joskaan suojaa ei tule asemoida pelkästään PL 7 §:ssä turvatun oikeuden elämään ja henkilökohtaisen vapauden suojaksi vaan myös PL 10 §:ssä turvatun yksityiselämän (johon sisältyy kunnian suoja) suojaksi. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä yksityiselämän suoja nauttii samanarvoista suojaa kuin sananvapaus.[3]

[3] Esim. vahvennetussa jaostossa ratkaistut *von Hannover v Saksa No 2* (7.2.2012) § 106, *Axel Springer AG v Saksa* (7.2.2012) § 87 ja *Bédat v Sveitsi* (GC, 29.3.2016) § 52. Samoin myös *Hachette Filipacchi Associés* (*ICI PARIS*) v Ranska (23.7.2009) § 41 ja *Mosley v the Yhdistynyt kuningaskunta* (10.5.2011) § 111.

Sananvapaus

Perustuslain 12 §:n sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin. Ydinajatukseltaan sananvapautta voidaan pitää poliittisena perusoikeutena. Sananvapaus ei kuitenkaan rajoitu vain poliittisiin ilmaisuihin, vaan sen piiriin kuuluvat muunkin tyyppiset ilmaisut niiden sisällöstä riippumatta. Sananvapaus antaa yleisesti turvaa erilaisille luovan toiminnan ja itseilmaisun muodoille.[4]

Sananvapaussäännös turvaa yhtäältä viestin ilmaisijan oikeutta tietojen, mielipiteiden ja muiden viestien ilmaisemiseen, mutta myös viestin vastaanottajien oikeutta vastaanottaa näitä. Sananvapaus kuuluu yksittäisille ihmisille samalla kun se edistää myös yhteistä hyvää eli demokratiaa ja siihen kuuluvaa moniarvoista ja mahdollisimman luotettavaa julkista keskustelua.

Sananvapaussäännös soveltuu lähtökohtaisesti kaikenlaiseen viestintään, kuten esimerkiksi poliittiseen, tieteelliseen, uskonnolliseen, taiteelliseen ja kaupalliseen viestintään. Käytännön tulkintatilanteessa esimerkiksi viestin rangaistavuutta harkittaessa viestin tarkoituksella ja sisällöllä on kuitenkin olennainen merkitys. Viestin aiheen tai laadun lisäksi sananvapauden suojan asteeseen vaikuttaa se, rajoittaako sananvapauden käyttäminen jotain toista perus- tai ihmisoikeutta.

Kuten valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, sananvapaus ymmärretään perustuslaissa laajasti ja välineneutraalina (PeVL 45/2014 vp, s. 5-6, PeVL 16/2013 vp, s. 3). Viestinnän tavasta voi kuitenkin johtua sellaisia erityispiirteitä, jotka tuovat esiin sananvapauden käyttämisen ja sen sääntelyn kannalta merkityksellisiä näkökulmia (PeVL 60/2001 vp, s. 2). Sananvapauden rajoitusten on perustuttava lakiin, oltava välttämättömiä, oikeasuhtaisia ja täsmällisesti rajattuja (esim. PeVL 18/2014 vp, s. 3 ja PeVL 43/2018 s. 2).

Valtioneuvoston U-kirjelmän mukaan ”Asetusneuvotteluissa on huolehdittava siitä, että asetuksen nojalla puuttuminen sananvapauteen rajoittuu vain välttämättömään siinä tavoiteltavan hyväksyttävän päämäärän saavuttamiseksi.” Tätä on pidettävä kannatettavana linjauksena.

Asetusehdotuksen 14 artiklassa esitetty ilmoitusmenettely parantaa sananvapausrikosten uhrien asemaa, koska oikeuskoneisto on usein hidas, eikä sananvapausrikoksia välttämättä tutkita tai syytetä joko resurssien puutteesta tai syyllisen saamisen vaikeudesta tai molemmista johtuen. Uhrille on usein riittävää, että häntä loukkaava lainvastainen sisältö poistetaan.

On tärkeää, että laittoman sisällön julkaisemiseen puututaan tehokkaasti. Ehdotus kuitenkin kattaa kaikenlaisen ”laittoman sisällön”, jolloin harkittavaksi tulee, olisiko ilmaisua rajattava täsmällisemmin tai kapeammin esimerkiksi vain rikolliseen sisältöön vai onko tarkoituksenmukaista, että myös siviilioikeudellisesti laiton sisältö kuuluu ilmoitusmenettelyn piiriin. Miten arvioidaan esimerkiksi sisältöä, jonka ilmoittaja katsoo perustavan vahingonkorvauslain mukaisen vahingonkorvausvastuun yleisen tuottamussäännön nojalla? Terrorismirikosten torjuntaa koskevassa mietinnössä PeVL 43/2018 perustuslakivaliokunta totesi korostavansa ”valtioneuvoston tavoin asetuksen sääntelyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden merkitystä. Tämä koskee erityisesti asetuksen soveltamisalan kannalta olennaista terroristisen verkkosisällön määritelmää ja säilytyspalvelun tarjoajan käsitettä. Valiokunta kiinnittää valtioneuvoston huomiota tarpeeseen

[4] Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 309/1993 vp, s. 56.

varmistaa, ettei sääntely mahdollista puuttumista sananvapauteen tavalla, joka erkaantuu terrorismirikosten torjunnasta.” Vastaavasti on digipalvelusäädöksen osalta pohdittava laittoman sisällön käsitteen täsmentämistä.

Toki poistamispäätöksen riitauttamiseen on oikeusturvakeinot. Lisäksi viesti on mahdollista julkaista muissa kanavissa, jos sen ilmaisija edelleen katsoo viestin sisällön olevan laillinen.

Valtioneuvoston kirjelmän mukaan palveluntarjoajalla ei olisi velvollisuutta poistaa laitonta sisältöä, vaan velvollisuus käsitellä sille tehtyjä ilmoituksia laittomasta sisällöstä, joita ilmoittaja haluaa poistettavan palvelusta. Ilmoituksen saaminen poistaa 5 artiklan mukaisen vastuuvapauden. Kuten kirjelmässä todetaan, vastuuvapaussäännöksen soveltumattomuus ei kuitenkaan tarkoita rikos- tai vahingonkorvausoikeudellista vastuuta, vaan se on todettava asianomaisten kansallisten säännösten mukaan. Käytännössä on vaara, että vastuun pelossa myös lainmukaista sisältöä poistetaan. Toisaalta jos sisällön lainmukaisuus on epäselvää, ei kyseessä useinkaan ole sellainen tilanne, jossa palveluntarjoajaan voitaisiin kohdentaa rikos- tai vahingonkorvausoikeudellinen moite, vaikka tuomioistuin sittemmin toteaisi toisen julkaiseman sisällön lainvastaiseksi. Vastaava tilanne voi tulla esiin myös nykyään, jos laittomaksi väitettyä viestiä pyydetään poistamaan.

Ehdotuksen mukaan koordinaattoriviranomainen voisi määrätä väliaikaisia toimenpiteitä sekä seuraamusmaksuja ja uhkasakkoja. Seuraamusmaksu voisi olla enintään 6 prosenttia välittäjäpalvelun tarjoaja vuositulosta tai vuosittaisesta liikevaihdosta. Uhkasakko voisi olla enintään 5 prosenttia palveluntarjoajan edellisen tilikauden keskimääräisestä päivittäisestä liikevaihdosta. Etenkin ehdotettua seuraamusmaksua voidaan pitää huomattavan suurena ja se saattaa muodostua sananvapauden kannalta jäädyttäväksi tekijäksi. Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen mukainen seuraamusmaksu (hallinnollinen sakko) on enintään 20 000 000 euroa tai neljä prosenttia yrityksen edeltävän tilikauden vuotuisesta maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sen mukaan, kumpi näistä määristä on suurempi. Näiden seuraamusten suhde rikosoikeudelliseen järjestelmään tulisi myös selvittää esimerkiksi *ne bis in idem* -periaatteen suhteen.

Vakavien rikosten ilmoittamisvelvollisuus

Vakavien rikosten ilmoittamisvelvollisuutta koskeva asetusehdotuksen 21 artikla ei sovellu 16 artiklassa olevan rajauksen vuoksi pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Velvoitetta ilmoittaa vakavista henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista ei kuitenkaan ole perusteltua rajata vain suurten yritysten velvollisuudeksi. Näiden tapausten harvalukuisuuskin huomioon ottaen hallinnollista taakkaa ei voida pitää kohtuuttoman suurena. Rikosta koskevan ilmoituksen tekeminen onnistuu hyvinkin helposti ja nopeasti.

Muita yksittäisiä näkökohtia

Kuten valtioneuvoston kirjelmässä todetaan, jatkoneuvotteluissa tulisi pyrkiä siihen, että sääntely ei merkitse julkisen hallintotehtävän siirtämistä yksityiselle palveluntarjoajalle perustuslain 124 §:ssä tarkoittamalla tavalla. Samalla on kuitenkin otettava huomioon se, että nykyinen menettely antaa hyvän suojan sananvapaudelle, mutta verkossa tapahtuvan sananvapausrikoksen uhrin kannalta tilanne on hankala, kun syyllisiä ei välttämättä saada kiinni eikä poliisi jatka esitutkintaa rikoksen vähäisyyden tai tutkimisen liian suurten kustannusten vuoksi (esitutkintalain 10 §). Kaikenkaikkiaan oikeusprosessi on asianomistajalle tai vahingonkärsijälle niin vaivalloinen, pitkä ja usein myös kallis ja kuluriskinen, että siihen ei uskalleta ryhtyä. Sananvapausnäkökohdatkin huomioon ottaen on perusteltua, rikosten uhrien ja vahingonkärsijöiden asemaa vahvistetaan.

Ilmoitusmenettelystä ei kuitenkaan saisi tulla shikaaninomainen keino, jolla palveluntarjoajien toimintaa ja muiden tahojen ilmaisunvapauden käyttämistä haitataan.

Kansallisten viranomaisten ja komission toimivaltaa sekä riidanratkaisua koskevien säännösten tarkoituksenmukaisuutta ja selkeyttä on syytä selvittää sekä varmistaa, että seuraamuksista voidaan säätää perustuslain vaatimusten mukaisesti.

Ehdotuksen perusteella digitaalisten palvelujen koordinaattorille tulee säätää oikeudet tehdä tarkastuksia missä tahansa välityspalvelun tarjoajan sekä yksityisten henkilöiden tiloissa liittyen asetuksen mukaiseen toimintaan. Kirjelmässä on otettu huomioon muun ohella tarkastuksen välttämättömyys ja riittävät takeet väärinkäytöksiä vastaan. Silti tuntematta tarkemmin kysymyksessä olevaa elintä vaikuttaa kyseenalaiselta, että digitaalisten palveluiden koordinaattori voisi tunkeutua kotirauhan piiriin. Eikö tehtävä soveltuisi paremmin esimerkiksi poliisille, jolla on kokemusta kotietsinnöistä?

Lopuksi

Kuten valtioneuvosto toteaa, ehdotettu sääntely parantaisi laittoman vihapuheen kohteena olevan henkilön asemaa ja tehostaisi palveluntarjoajien, kuten verkkoalustojen puuttumista laittomaan vihapuheeseen. Tavoite on Suomen perusoikeusjärjestelmän ja myös ihmisoikeuksien turvaamisen kannalta hyväksyttävä, mutta erityisesti sääntelyn täsmällisyyteen ja oikeasuhtaisuuteen on kiinnitettävä huomiota, jotta sananvapautta ei rajoiteta liikaa. Kuten kirjelmässä todetaan, asetusneuvotteluissa tulee huolehtia myös siitä, että kansallisten viranomaisen toimivaltuudet ja niiden määrättävissä olevat hallinnolliset seuraamukset ja niiden suuruuden perusteet ovat riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti määritelty. Sananvapauden perus- ja ihmisoikeusasema huomioon ottaen hallinnollisten sanktioiden käyttäminen kuullostaa lähtökohtaisesti arveluttavalta ja vaatisi tarkempia tietoja arvioinnin perustaksi.

Espoossa, maaliskuun 16. päivänä 2021

Päivi Korpisaari

Viestintäoikeuden professori

Helsingin yliopisto